

ימי עיון בתנ"ך תשע"ז

ב"ה

"עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרת מצותי ותולתי" –

מה היה כתוב בתורה של האבות?

יוסי אליצור

1. משנה סוף קידושין (ד', יד): מצינו שעשה אברהם אבינו את כל התורה כלה עד שלא נתנה, שנאמר, (שם כו) עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרת מצותי ותולתי.
2. בבלי, יומא כח ע"ב:
[א] אמר ר' חמא בר' חנינא: מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם: היו במצרים - ישיבה עמהם, שנאמר (שמות ג', טז): 'לך ואספת את זקני ישראל'. היו במדבר - ישיבה עמהם שנאמר (במדבר י"א, טז): 'אספה לי שבעים איש מזקני ישראל'.
[ב] אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה היה, שנאמר (בראשית כ"ד, א): 'ואברהם זקן בא בימים'. יצחק אבינו זקן ויושב בישיבה היה, שנאמר (בראשית כ"ז, א): 'ויהי כי זקן יצחק'. יעקב אבינו זקן ויושב בישיבה היה, שנאמר (בראשית מ"ח, י): 'ועיני ישראל כבדו מזקן'. אליעזר עבד אברהם זקן ויושב בישיבה היה, שנאמר (בראשית כ"ד, ב): 'ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו' - אמר ר' אלעזר: שמושל בתורת רבו. 'הוא דמשק אליעזר' (בראשית טו, ב) - א"ר אלעזר: שדולה ומשקה מתורתו של רבו לאחרים.
[ג] אמר רב: קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, שנאמר (בראשית כ"ז, ה): 'עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו' וישמר משמרת מצותי ותולתי'.
אמר ליה רב שימי בר חייא לרב: ואימא, שבע מצוות? - הא איכא נמי מילה! ואימא, שבע מצוות ומילה? - אמר ליה: אם כך 'מצוותי ותורותי' למה לי?
[ד] אמר רבא ואיתימא רב אשי: קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין, שנאמר: 'תורותי' - אחת תורה שבכתב ואחת תורה. שבעל פה.
3. רש"י שם: 'אפילו עירובי תבשילין' - שאינו הלכה למשה מסיני, אלא תקנת סופרים שעתידים לתקן.
4. רמב"ם, הלכות שוכרים, י"ג, יא: "וכן חייב לעבוד בכל כוחו, שהרי יעקוב הצדיק אמר "כי בכל כוחי עבדתי את אביכך" (בראשית ל"א, ו). לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה, שנאמר "ויפרוץ האיש, מאוד מאוד" (בראשית ל"א, מג).
5. משנה בבא בתרא ח', ה: האומר איש פלוני בני בכור לא ייטול פי שניים, איש פלוני בני לא יירש עם אחיו - לא אמר כלום, שהתנה על מה שכתוב בתורה.
6. אבות דר' נתן (נוסח א) ל"ג: "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמר משמרת חוקותי ותורותי" (בראשית כ"ו) - תורה אחת אין כתיב כאן אלא תורות הרבה. מניין לו? אלא מלמד שזימן הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו שתי כליותיו כשני חכמים, והיו מבינות אותו ויועצות אותו ומלמדות אותו כל הלילה. שנאמר: (תהלים טז) "אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי".

ימי עיון בתנ"ך תשע"ז

7. **רמב"ם, מורה נבוכים, ב', לט (מהד' ר"י קאפח):** והואיל ודיברנו במהות הנבואה והודענו אמיתתה, ובארנו כי נבואת משה רבנו נבדלת מנבואת זולתו, לכן אני אומר כי מאותה ההשגה בלבד נתחייבה הקריאה אל התורה. כי קריאה זו של משה רבנו לנו, לא קדמה כמותה לשום נבואה ממי שידענוהו מאדם עד לו, ולא באה אחריו קריאה כמותה לאף אחד מנביאנו. וכך יסוד הוא בתורתנו שלא תהיה זולתה לעולם. ולפיכך לפי השקפתנו לא הייתה שם תורה ולא תהיה זולת תורה אחת והיא תורת משה רבנו.
- פירוש הדבר, כפי מה שנאמר בספרי הנבואה וכפי הנאמר במסורת, הוא, שכל מי שקדם למשה רבנו מן הנביאים, כגון האבות ושם עבר ונוח ומתושלח וחנוך, לא אמר אחד מהם כלל לשום סוג מבני אדם שה' שלחני אליכם וצווני לומר לכם כך וכך והזהירכם מלעשות כך ויצוונכם לעשות כך. דבר כזה לא לשון התורה מעיד עליו ולא מסורת אמת אמרתו. אלא כל אלה היה בא להם חזון מאת ה' כמו שביארנו. מי שגבר עליו אותו השפע, כגון אברהם, קיבץ בני אדם וקראם על דרך הלימוד וההדרכה אל האמת שהשיג. כמו שהיה אברהם מלמד לבני אדם ומבאר להם בראיות עיוניות שיש לעולם אלוה אחד, ושהוא ברא כל אשר זולתו, ושאינן ראוי לעבוד את הצורות הללו, ולא שום דבר מן הנבראים. וכורת ברית עם בני אדם על כך, ומושכם בדברי הטפה נעימים ומטיב להם.
- לא שאמר להם אי פעם: ה' שלחני אליכם וצווני והזהירני. ואפילו כאשר נצטווה במילה, הוא ובניו ובני ביתו מלם, ולא קרא את בני אדם לכך בצורת קריאה נבואית. הנך רואה לשון התורה בו: 'כי ידעתיו וגו' [למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט]. הנה ביאר כי על דרך הצוואה בלבד היה עושה.
- וכן יצחק ויעקב ולוי וקהת ועמרם באופן זה היו קוראין את בני אדם.
- וכן תמצא חכמים אומרים בנביאים שקדמו לו (=למשה): 'בית דינו של עבר', 'בית דינו של מתושלח', 'מדרשו של מתושלח'. כולם עליהם השלום היו נביאים מלמדים לבני אדם, באופן שהם היו מורים ומלמדים ומדריכים. לא שאמרו 'יאמר ה' אלי דבר אל בני פלוני'. כך היה הדבר לפני משה רבנו.
- אבל משה רבנו כבר ידעת מה שנאמר לו, ומה שאמר, ודברי כל העם לו היום הזה ראינו כי ידבר אלוהים וגו'.
8. **רמב"ם, מורה נבוכים א', סג:** ... אבל אדם שיטען את הנבואה שה' דבר עמו ושלח אותו - לא נשמע זה כלל לפני משה רבנו. ואל יטען מה שנאמר באבות שנזכר שם שדיבר ה' עמהם ונגלה להם, לפי שלא תמצא כעין נבואה זו לקרוא לבני אדם או להדריך זולתם, עד שאמר אברהם או יצחק או יעקב או מי שקדם להם, לבני אדם: 'אמר לי ה' עשו או אל תעשו', או 'שלחני אליכם'. זה לא היה כלל. אלא היה הדיבור להם במה ששייך להם, לא יותר. כלומר: בשלמותם והדרכתם למה שיעשו, ובישר אותם במה שעתיד להיות בעניין זרעם, ולא יותר.
- והם היו קוראים לבני אדם בעיון ובלמוד, כפי שנתברר אצלנו באמרו: 'זאת הנפש אשר עשו בחרן'...
9. **רמב"ם הלכות עבודה זרה, א':** ... וכן ארבעים שנה, הכיר אברהם את בוראו... והתחיל לעמוד ולקרות בקול גדול לכל העם, ולהודיעם שיש א-לוה אחד לכל העולם, ולו ראוי לעבוד. והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה, עד שהגיע לארץ כנען, והוא קורא, שנאמר "ויקרא שם בשם ה', א-ל עולם" (בראשית כ"א, לג). וכיון שהיו העם מתקבצין לו ושואלין לו על דבריו, היה מודיע לכל אחד ואחד לפי דעתו עד שיחזירוהו לדרך האמת. עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות, והם אנשי בית אברהם. ושתל בליבם העיקר הגדול הזה, וחיבר בו ספרים. והודיעו ליצחק בנו. וישב יצחק מלמד ומחזיר. ויצחק הודיעו ליעקוב ומינהו ללמד, וישב מלמד ומחזיר כל הנלווים אליו.
- ויעקוב אבינו לימד בניו כולם, והבדיל לוי ומינהו ראש, והושיבו בישיבה ללמד דרך ה', ולשמור מצוות אברהם; וציווה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה, כדי שלא ישתכח הלימוד. והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקוב ובנלווים עליהם, ונעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ה'...